

Tämä ohje perustuu tutkimustietoon tarttuvista sorkkasairauksista sekä Tarttuvat sorkkasairaudet - tutkimushankkeen pohjalta saatuun käytännön kokemukseen sorkkavälin ajotulehdusepidemioista.

OHJEITA ELÄINLÄÄKÄRILLE SORKKAVÄLIN AJOTULEHDUSEPIDEMIOISSA

Sorkkavälin ajotulehdus aiheuttaa naudalla yleensä selvästi havaittavaa ontumista sekä yleisoireina mahdollisesti kuumetta, syömättömyyttä ja tuotoksen laskua. Sairas jalka on symmetrisesti turvoksissa sorkan yläpuolelta. Sorkkaväli voi punoittaa, mutta usein siinä on kuolioinen tulehdus, johon voi liittyä paha haju. Tautiin sairastuu tilalla yleensä useampi eläin.

Tarttuvina sorkkasairauksina pidetään lisäksi sorkkavälin ihotulehdusta (ID), sorkka-alueen ihotulehdusta (DD) ja usein myös kantasyöpymää. Monella tilalla esiintyy useaa eri tarttuvaa sorkkasairautta yhtä aikaa.

Hankkeen kuvasto tarttuvista sorkkasairauksista on julkaistu. Löydät sen Eläinten terveys ETT ry:n kotisivuilta. Samoilta sivuilta löytyy paljon lisätietoa tarttuvista sorkkasairauksista.

Toimenpiteet tilalla sorkkavälin ajotulehdusepidemiassa:

Varmimpaan diagnoosiin päästään, kun lehmän jalat nostetaan yksitellen sorkkahoitotelineessä ylös. Ota sorkkahoitaja avuksi, jos mahdollista!

1. Eläimet, jotka sairastuvat sorkkavälin ajotulehdukseen

- Lääkitys:
 - ensisijaiset antibioottivaihtoehdot, kuurin pituus 5 vrk:
 - Prokaiinipenisilliini 20 mg/kg kerran päivässä
 - Bentsyylipenisilliinatrium 9 mg/kg kahdesti päivässä
 - Oksitetrasykliinihydrokloridi 10 mg/kg kerran päivässä (älä käytä pitkävaikutteisia ns. LA – valmisteita)
 - Huomioi lehmien paino! Älä aliannostele antibioottia (esim. osassa roboteista löytyy vaaka).
 - **Jos kliinistä paranemista (=turvotus, ontuminen ja kuume) ei havaita 3 päivässä, kannattaa antibiootti vaihtaa toiseen. Sorkkavälin täydellinen paraneminen kestää usein pidempään.**
 - Antibioottivahinkoja on sattunut ajotulehdustiloilla paljon. Pidä huolta, että antibiootein hoidetut lehmät merkitään ja lääkityksen muutos otetaan huomioon varoajoja laskettaessa ja lypsyrobotin asetuksia määritettäessä. Liitteenä olevaa lääkityslistaa voi käyttää apuna.
 - kipulääke 1-3 vrk
- Sairaalan jalan pesu ja puhdistus sonnasta
 - DD:n hoidossa käytettävää salisyylihappohaudetta on käytetty myös ajotulehdustapauksissa, mutta tutkimustietoa sen vaikutuksista ajotulehduksen hoidossa ei toistaiseksi ole

- Sairaiden eläinten eristys terveistä, kunnes ne ovat parantuneet. Huolehdittava, että sairas eläin saa syötyä ja juotua.
 - on suositeltavaa nostaa sairas jalka ylös ja kontrolloida sen paraneminen kuurin päättyessä
- jos ajotulehdus uusi samalla lehmällä useamman kerran, kannattaa eläin poistaa

2. Terveet eläimet

- Käy läpi mahdollisimman monta lehmää, löytyykö niiltä ajotulehdusta (ajotulehduksen hoitotulos on parempi, kun lääkitys aloitetaan ajoissa).
 - tarkista ontuvat ja paljon makaavat eläimet, robotin huomiolistat
- Jos epidemia ei rauhoitu tai tilalla esiintyy paljon muita tarttuvia sorkkasairauksia, ota käyttöön sorkkien desinfiointi terveille lehmille kahdesti päivässä 3-5 päivän ajan joka 2. viikko (tarkemmat neuvot tämän ohjeen lopussa).

3. Muut toimenpiteet epidemian aikana

- **Eläinliikenne seis!**
 - Ei osteta eikä myydä eläimiä epidemian aikana, ks. Eläinten terveys ETT ry:n ohjeet
- **Lehmien ruokinta**
 - Tarkista, onko ruokintaa muutettu äsken
 - Varmista säilörehun laatu/ apelaatu
 - Lisää ruokintaan tarvittaessa kuivaa heinää
- **Navetassa tulisi olla puhdasta ja kuivaa!**
 - Lattiat ja palkit puhdistetaan hyvin päivittäin (raappa kulkemaan tiheämmin/ käsin kolaus sieltä, mistä raappa ei yletä)
 - Lisätään kuivituskertoja
 - Tarkista ilmanvaihdon toimivuus
- **Vähennä eläintihyeyttä, karsi!**
 - Välttämättä navetassa ei ole ylitäyttöä, mutta lypsävien osastolla voi olla esimerkiksi ahtaat käytävät/ vähän ruokintatila/ huonosti sijoitetut vesipisteet
 - Laita osa eläimistä teuraaksi (jo ennestään poistolistalla olevat), mutta ilmoita epidemiasta teurastamolle
 - laita osa lehmistä ulos navetasta
- **Makuuparsien mukavuus, pehmeys, mitoitus ja hyvä kuivitus**
 - Tarkasta parren ja parsikalusteiden mitoitus, lehmien tulisi maata parressa eikä seisoa käytävillä
- **Hiehojen ja ummessa olevien lehmien siirto lypsävien osastoon.**
 - Lypsävien ryhmään tuodut eläimet sairastuvat helposti ajotulehdukseen
 - Ryhmään tuotavien eläinten sorkkien desinfiointi kahdesti päivässä 3-5 päivän ajan siirron yhteydessä
- **Ulkojaloittelu**
 - Jaloittelutarhan tekeminen ulos onnistuu esimerkiksi pinoamalla pyöröpaaleja päällekkäin.
 - Puhdas lumi puhdistaa jalat hyvin!

- **Sorkkahoito**

- Muut sorkkasairaudet voivat altistaa uusille ajotulehdustapauksille
- Ontumista aiheuttavat muut vakavat sorkkaongelmat kannattaa hoidattaa jo epidemian aikana (anturahaavaumat, valkoviivan repeämät/paiseet, selvästi ylikasvaneet sorkat)

4. Toimenpiteet epidemian jälkeen

- Sorkkahoitaja tilalle noin 3-4 kuukauden kuluttua
 - Sovitaan säännöllisistä sorkkahoitokäynneistä, huonolla sorkkaterveydellä voi olla yhteys uusien ajotulehdustapausten puhkeamiseen
 - Tarkistetaan, mitä tarttuvia sorkkasairauksia tilan eläimistä löytyy ja tehdään kirjallinen sorkkahoitoraportti
- Eläinlääkäriin tekemä sorkkaterveydenhuoltokäynti
 - sorkkahoitoraportin ja terveydenhuoltokäynnin perusteella päätetään jatkohoito-ohjeista

Sorkkakylvyn/ sorkkien desinfiointin toteutus

- **Tarkoituksena on sorkka-alueen desinfiointi, sorkkien tulisi olla mahdollisimman puhtaat ennen desinfiointia.**
 - tarvittaessa sorkkien suihkutus vedellä / erillinen pesuallas ennen desinfiointiallasta/ kävely lumessa ennen desinfiointia
- Voidaan toteuttaa joko reppuruiskulla (sopii parsinavettaan, lypsyasemalle lypsyn jälkeen tehtynä tai yksittäisten eläinten käsittelyyn) tai ajamalla kaikki hoidettavat lehmät sorkkakylpyaltaan läpi. Nuorkarjan käsittelyyn sopii sorkkamatto.
- Sorkkakylpyallas sijoitetaan lehmien kulkureitille (esim. lypsyaseman poistumisreitille). Huomioi, että sorkkakylpyainetta ei saa joutua maidon sekaan.
 - Altaan tulee olla matala ja noin 3m pitkä (lehmä ei voi hypätä altaan yli tai kiertää sitä)
 - Mahdollisimman puhtailla sorkilla altaaseen, jotta sorkkakylpyliuoksen teho säilyisi
 - Ensimmäisellä käyttökerralla altaan voi täyttää vain puolilleen, jotta lehmät tottuvat kulkemaan siitä.
 - **Tarkista tilakäynnillä kylpyaltaan liuoksen puhtaus!**

Valmisteet

- Sorkkakylpyvalmisteita paljon markkinoilla, kaikkien tehosta ei ole tieteellistä näyttöä
 - Aiheesta on tehty lisensiaattityö keväällä 2015 (Atte Sandelin, Suomalaisilla lypsykarjatiloiilla käytettävät sorkkakylpyaineet, <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/155363>)
 - Tutkimusta ja näyttöä tehosta löytyy pääasiassa sorkka-alueen ihotulehduksen (DD) ennaltaehkäisyssä ja hoidossa
- **Alla on ohje kuparisulfaattiliuoksen käyttöön (lähde: www.vetman.fi), muita valmisteita käytetään valmistajan ohjeen mukaan**

5 % - kuparisulfaattiliuos

- **Kuparisulfaatti on ongelmajätettä, se on myrkyllistä ihmisille ja eläimille sekä ympäristölle (sisältää mm. arseenia).**
- 5 % liuos = 5 kg kuparisulfaattia 95 litraan vettä
- Käyttö sorkkakylpyaltaissa: altaan läpi voi kulkea enintään n. 150 lehmää, sen jälkeen liuos on viimeistään vaihdettava (aiemminkin, jos liuos likaantuu)
- muista kuparisulfaattia käsitellessäsi: suojakäsineet ja – lasit ja hengityssuojain
- Käyttöturvallisuustiedote löytyy kokonaisuudessaan:
<http://kayttoturvallisuustiedotteet.tamro.fi/webktt/frmPDF.aspx?Id=77328>

